

Анастасія БОГУЦЬКА,

*стажист-дослідник кафедри міжнародного права
Національного університету «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»*

ВИДАЧА ОСОБИ (ЕКСТРАДИЦІЯ) В МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОМУ СПІВРОБІТНИЦТВІ ГЕНЕРАЛЬНОЇ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Ключові слова: Генеральна прокуратура України; міжнародні договори; міжнародна правова допомога; міжнародно-правове співробітництво; видача особи (екстрадиція).

Співробітництво та взаємодія Генеральної прокуратури України з компетентними органами і посадовими особами іноземних держав з питань міжнародної правової допомоги при проведенні процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція), кримінального провадження у порядку перейняття набуває дедалі більш актуального значення.

Участь Генеральної прокуратури України в міжнародно-правових відносинах, зміцнення її авторитету на цьому напрямі тісно пов'язані з неухильним дотриманням та реалізацією міжнародних договорів України.

У літературі міжнародно-правового спрямування розглядаються окремі аспекти міжнародного співробітництва органів прокуратури України. Певний внесок у вивчення та розробку цієї проблеми зробили вчені: Є.М. Блажівський, М.В. Буроменський, В.М. Гребенюк, І.М. Козьяков, І.Є. Марочкін, В.П. Пшонка, О.В. Столярський, О.М. Толочко, М.К. Якимчук та інші. Разом із тим існує потреба в комплексному дослідженні участі Генеральної прокуратури України в міжнародно-правових відносинах.

Однією із форм міжнародного співробітництва Генеральної прокуратури України виступає міжнародна правова допомога, що є її офіційною діяльністю і відбувається на підставі міжнародних договорів. Договори про правову допомогу забезпечують найбільш повне здійснення національної юрисдикції й уникнення конфлікту юрисдикцій – саме з цією метою їх укладають держави [1, 226]. Міжнародні договори про правову допомогу переважно є двосторонніми. В окремих випадках, за умов наявності певних інтеграційних процесів, питання правової допомоги ви-

рішують на підставі багатосторонніх угод. Україна бере участь у двох таких системах міжнародної правової допомоги – Раді Європи і Співдружності Незалежних Держав (СНД). У рамках Ради Європи укладено низку договорів: Європейську конвенцію про видачу правопорушників 1957 року з Додатковими протоколами до неї 1975 і 1978 років [2]; Європейську конвенцію про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року з Додатковими протоколами до неї 1978 і 2001 років [3, 4] тощо. У рамках СНД це один багатосторонній договір – Конвенція про правову допомогу і правові відносини в цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 року [5].

Прикладом двосторонніх міжнародних договорів із правової допомоги можуть слугувати Договір між Україною та Республікою Індія про взаємну правову допомогу в кримінальних справах 2002 року; Договір між Україною та Республікою Панама про видачу правопорушників 2003 року та інші.

Важливий структурний елемент міжнародно-правового співробітництва Генеральної прокуратури України – це вирішення питань про видачу особи (екстрадицію). Під екстрадицією розуміють процесуальну дію, що полягає у видачі особи державі, компетентними органами якої ця особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку.

Відповідно до міжнародних договорів та ратифікаційних законів України одним із центральних органів України щодо видачі особи (екстрадиції) є Генеральна прокуратура України. Вона виступає центральним органом України щодо екстрадиції підозрюваних, обвинувачених у кримінальних провадженнях під час досудового розслідування. Так, у ст. 10 Договору між Україною та Республікою Індія про видачу правопорушників пе-

редбачено, що для цілей договору Центральним органом для України є Генеральна прокуратура України (щодо справ на стадії досудового слідства) [6]. Разом із тим на підставі міжнародного договору при здійсненні процедури екстрадиції органами досудового розслідування чи судовими органами на всіх стадіях кримінального провадження центральним органом України щодо видачі особи є тільки Генеральна прокуратура України.

Таке саме правило закріплене в ст. 80 Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 року. Передбачено, що зносини з питань екстрадиції та кримінального переслідування здійснюються генеральними прокурорами (прокурорами) договірних сторін, а зносини з питань виконання процесуальних дій, що потребують санкції прокурора (суду), здійснюються органами прокуратури у порядку, встановленому генеральними прокурорами (прокурорами) договірних сторін [4].

Керуючись міжнародними договорами і законодавчими актами, Генеральна прокуратура України щодо видачі особи (екстрадиції) має повноваження: звертатися до компетентних органів іноземних держав із запитами про видачу особи (екстрадицію), тимчасову видачу або транзитне перевезення; розглядати запити компетентних органів іноземних держав про видачу особи (екстрадицію), тимчасову видачу або транзитне перевезення та приймати рішення щодо них; організувати проведення екстрадиційної перевірки; організувати прийом-передачу осіб, щодо яких прийнято рішення про видачу (екстрадицію), тимчасову видачу чи транзитне перевезення; здійснювати інші повноваження, визначені міжнародним договором про видачу особи (екстрадицію).

Видача особи (екстрадиція) є суверенним правом кожної держави. Обов'язок екстрадиції виникає лише на підставі взятих на себе державою міжнародних зобов'язань. При здійсненні екстрадиції необхідно керуватись такими основними принципами: злочин передбачений у міжнародному договорі про видачу; принцип подвійної злочинності (злочин є караним як за законом держави, що вимагає видачі, так і за законом держави, до якої звернено вимогу); покарання передбачене тільки за той злочин, який був юридичною підставою видачі.

Реалізуючи вимоги міжнародних договорів України щодо видачі (екстрадиції), Генеральна прокуратура України, на нашу думку, повинна враховувати наступне. В ст. 1 Європейської кон-

венції про видачу правопорушників 1957 року закріплено, що держави-учасниці зобов'язуються видавати одна одній, з урахуванням положень та умов, викладених в цій Конвенції, всіх осіб, які переслідуються компетентними органами запитуючої Сторони за вчинення правопорушення або які розшукуються зазначеними органами з метою виконання вироку або постанови про утримання під вартою.

У Конвенції не вказано конкретних видів злочинів, у зв'язку з вчиненням яких здійснюється видача. Критерієм вважається вид покарання за вчинене правопорушення – видача здійснюється у зв'язку з правопорушеннями, які караються за законами запитуючої держави та запитуваної держави позбавленням волі або згідно з постановою про утримання під вартою на максимальний термін не менше одного року чи суворим покаранням [7, 325].

У ст. 12 Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957 року «Запит та підтвердні документи» встановлено вимоги щодо запиту на видачу підтверджуючих документів. Запит супроводжується:

- 1) оригіналом або завіреною копією обвинувального вироку та постанови суду або постанови про негайне затримання чи ордеру на арешт або іншого розпорядження, яке має таку ж силу і видане відповідно до процедури, передбаченої законодавством запитуючої сторони;

- 2) викладом правопорушень, за які вимагається видача. Час і місце їх вчинення, їх юридична кваліфікація і посилання на відповідні правові положення зазначаються якомога точніше;

- 3) копією відповідних законодавчих актів або, коли це неможливо, викладом відповідного закону і, за можливості, якнайточнішим описом відповідної особи, а також будь-якою іншою інформацією, що може сприяти встановленню її особистості та громадянства.

Запит на видачу згідно зі ст. 58 Конвенції про правову допомогу і правові відносини в цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 року повинен містити такі відомості:

- 1) найменування запитуваної установи;
- 2) опис фактичних обставин діяння і текст закону запитуючої договірної сторони, на підставі якого це діяння визнається злочином, з наведеним міри покарання, яку передбачає цей закон;
- 3) прізвище, ім'я, по батькові особи, що підлягає видачі, рік народження, громадянство, місце проживання або перебування, за можливості – опис її зовнішності й інші відомості про неї;

4) дані про розмір шкоди, заподіяної злочинном. До вимоги про видачу для здійснення кримінального переслідування має бути додана заповідана копія постанови про взяття під варту.

Під час вирішення питання про екстрадицію Генеральній прокуратурі України важливо врахувати умови, за яких видача не здійснюється. Так, відповідно до Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957 року з Додатковими протоколами до неї 1975 і 1978 років, які Україна ратифікувала в 1998 році із заявами і застереженнями, передбачено наведені нижче підстави, за яких у видачі може бути відмовлено.

1. Україна не видаватиме іншій державі громадян України.

2. Україна залишає за собою право не здійснювати видачу, якщо особа, видача якої запитується, за станом здоров'я не може бути видана без шкоди її здоров'ю.

3. Видача не здійснюється за правопорушення, що передбачені військовим правом і не є правопорушеннями за звичайним кримінальним правом, однак видачу правопорушників за вчинення загальнокримінальних правопорушень, що також є військовими правопорушеннями, може бути здійснено Україною лише за умови, якщо особу, видача якої запитується, не буде піддано кримінальному переслідуванню за військовим правом або законом.

4. Україна здійснюватиме видачу лише осіб, які вчинили злочини, що караються позбавленням волі на максимальний строк не менше одного року або більш суворим покаранням.

5. Видача особи не здійснюється, якщо Україна має достатню підстав вважати, що запит про видачу правопорушників за вчинення звичайного кримінального правопорушення був зроблений з метою переслідування або покарання особи на підставі її раси, релігії, національної приналежності чи політичних переконань або що становище такої особи може бути зашкоджене з будь-якої з цих причин.

6. Видача не здійснюється, якщо правопорушення, у зв'язку з яким вона запитується, розглядається запитуваною стороною як політичне правопорушення або правопорушення, пов'язане з політичним правопорушенням. Вбивство або замах на вбивство глави держави або члена його сім'ї не вважається політичним правопорушенням.

7. Видача не здійснюється за правопорушення, щодо якого була проголошена амністія в запитуваній державі і за яке ця держава мала

компетенцію переслідувати згідно з її кримінальним законодавством.

8. Україна може відмовити у видачі відповідної особи за правопорушення, яке згідно з її законодавством вважається вчиненим повністю або частково на її території або в місці, що розглядається як територія.

9. Якщо правопорушення, за яке вимагається видача, було вчинене за межами території запитуючої сторони, у видачі може бути відмовлено, тільки якщо законодавство запитуваної сторони не передбачає переслідування за таку саму категорію правопорушень у випадку їх вчинення за межами території останньої сторони або не передбачає видачі за правопорушення, у зв'язку з яким вимагається видача.

10. Україна може відмовити у видачі відповідної особи, якщо її компетентні органи переслідують особу у зв'язку із правопорушенням (правопорушеннями), за яке вимагається видача.

11. Видача не здійснюється, якщо компетентні органи України проголосили остаточне рішення щодо відповідної особи у зв'язку із правопорушенням, за яке вимагається видача.

12. Якщо правопорушення, за яке вимагається видача, карається смертною карою за законодавством запитуючої сторони, Україна може відмовити у видачі, якщо запитуюча сторона не надасть запитуваній стороні достатніх гарантій того, що смертний вирок не буде звернутий до виконання.

Конвенція про правову допомогу і правові відносини в цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 року та Додаткові протоколи до неї, ратифіковані Верховною Радою України в 1994 році, також передбачають вказані нижче підстави відмовлення у видачі (ст. 57).

1. Особа, видача якої потрібна, є громадянином запитуваної сторони.

2. На момент одержання вимоги карне переслідування відповідно до законодавства запитуваної сторони не може бути порушено або вирок не може бути приведено у виконання внаслідок закінчення терміну давності або з іншої законної підстави.

3. У відношенні особи, видача якої потрібна, на території запитуваної сторони за той же злочин був винесений вирок або постанова про припинення провадження в справі, що вступила в законну силу.

4. Злочин відповідно до законодавства запитуючої або запитуваної сторони пересліду-

ється в порядку приватного обвинувачення (за заявою потерпілого).

5. У видачі може бути відмовлено, якщо злочин, у зв'язку з яким потрібна видача, здійснено на території запитуваної сторони.

Міжнародними двосторонніми договорами України можуть бути передбачені й інші підстави для відмови у видачі. Так, наприклад, Україна може відмовити США у видачі особи, якщо виконання запиту завдасть шкоди безпеці або потрібним істотним інтересам України, або запит не відповідає вимогам Договору [8, ч. 1, ст. 3].

Відповідно до міжнародних договорів України у гуманітарній сфері (Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання 1984 року, Конвенція про статус біженців 1951 року та інші міжнародні договори щодо захисту прав людини) у видачі також може бути відмовлено щодо осіб зі спеціальним статусом, яким у запитуючої сторони загрожує порушення їх прав, гарантованих міжнародними договорами України.

У всіх випадках відмови, як слушно зазначає Є.М. Блажівський, центральний орган України повинен поінформувати запитуючу сторону про підстави відмови із обов'язковим посиланням на чинне законодавство України або міжнародні нормативні правові акти, ратифіковані Україною [9, 576].

Вивчення та аналіз діяльності Головного управління міжнародно-правового співробітництва Генеральної прокуратури України під час кримінального провадження свідчить про активне й ефективне його функціонування. Протягом 2012 року Головним управлінням міжнародно-правового співробітництва розглянуто 1 690 запитів про міжнародне співробітництво під час кримінального провадження, з яких 712 клопотань українських органів досудового розслідування і 978 клопотань іноземних компетентних органів. Із загальної кількості запитів розглянуто 1114 клопотань про надання міжнародної правової допомоги при проведенні процесуальних дій, 165 – про перейняття кримінального провадження та 411 – про видачу (екстрадицію).

Органи досудового розслідування України зверталися із запитом про міжнародну правову допомогу у кримінальних провадженнях до компетентних органів 47 держав світу, найбільше до Російської Федерації (396), Республіки Білорусь (32), Федеративної Республіки Німеччина (20), Італійської Республіки (19), Латвійської Республіки (17), Сполучених Штатів Америки (12).

Генеральною прокуратурою України отримано та організовано виконання міжнародних запитів про правову допомогу від 41 держави, найбільше – від Російської Федерації (255), Республіки Молдова (83), Чеської Республіки (70), Республіки Болгарія (44), Республіки Польща (41), Республіки Білорусь (37).

Прикладом ефективного співробітництва Генеральної прокуратури України з компетентними органами іноземних держав у сфері екстрадиції може слугувати наступне. До Федеративної Республіки Німеччина було видано громадянина Е., який перебував у розшуку за шахрайство в особливо великих розмірах. Після затримання Е. на території Київської області рішенням суду його з-під варті було безпідставно звільнено. Завдячуючи тісній взаємодії Головного управління з компетентними органами ФРН та іншими правоохоронними органами України Е. було затримано вдруге вже в аеропорту «Одеса» з підробленим паспортом громадянина України. Після притягнення в Україні до кримінальної відповідальності за ч. 4 ст. 358 Кримінального кодексу України 22 жовтня 2012 року Е. передано на територію Федеративної Республіки Німеччина. Компетентні органи ФРН висловили вдячність за високопрофесійну роботу органів прокуратури України. Щодо судді, який безпідставно звільнив Е. з-під варті, Генеральною прокуратурою України до Вищої ради юстиції внесено пропозицію про його звільнення з посади [10].

Таким чином, питання міжнародно-правового співробітництва Генеральної прокуратури України з компетентними органами іноземних держав щодо надання правової допомоги та екстрадиції належать до пріоритетних напрямів міжнародного співробітництва в сфері кримінального провадження.

Одним із перспективних завдань Генеральної прокуратури України є розширення географії міжнародного співробітництва з одночасним підвищенням ефективності розшуку і видачі осіб, які переховуються за межами країни, повернення з-за кордону, включаючи офшорні зони, майна і грошових ресурсів, отриманих злочинним шляхом, перш за все від корупційної діяльності, забезпечення оперативного й ефективного виконання як українських, так і зарубіжних запитів про видачу та правову допомогу.

Враховуючи значення діяльності Генеральної прокуратури України в міжнародно-правовому

співробітництві, можна констатувати: предметом постійної уваги науковців буде дослідження її правового статусу як центрального органу, уповноваженого від імені держави розглядати запит

компетентного органу іншої держави і застосовувати засоби з метою його виконання або направлення іншій державі запиту про надання міжнародної правової допомоги.

Список використаних джерел:

1. Міжнародне право: навч. посіб. / за ред. М.В. Буроменського. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 336 с.
2. Про ратифікацію Європейської конвенції про видачу правопорушників, 1957 рік, Додаткового протоколу 1975 року та Другого додаткового протоколу 1978 року до Конвенції: закон України від 16 січня 1998 року // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – №23. – Ст. 129.
3. Про ратифікацію Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах, 1959 рік, та Додаткового протоколу 1978 року до Конвенції: закон України від 16 січня 1998 року // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – №23. – Ст. 130.
4. Про ратифікацію Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах: закон України від 1 червня 2011 року // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – №50. – Ст. 545.
5. Про ратифікацію Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах: закон України від 10 листопада 1994 року // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – №46. – Ст. 417.
6. Про ратифікацію Договору між Україною та Республікою Індія про видачу правопорушників: закон України від 6 березня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №25. – Ст. 174.
7. Міжнародне публічне право: підруч. / [Репецький В.М., Лисик В.М., Микієвич М.М. та ін.]; за ред. В.М. Репецького. – [2-ге вид., стер.]. – К.: Знання, 2012. – 437 с.
8. Договір між Україною та Сполученими Штатами Америки про взаємну правову допомогу у кримінальних справах від 22 липня 1998 року: договір ратифіковано Законом України від 10 лютого 2000 року №1438-III (1438-1438-14) // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – №9. – Ст. 69.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар: у 2 т. / [Блажівський Є.М., Грошевий Ю.М., Дьомін Ю.М. та ін.]; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х.: Право, 2012. – Т. 2. – 664 с.
10. Матеріали про результати роботи Головного управління міжнародно-правового співробітництва Генеральної прокуратури України у 2012 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/zvitmu.html>

Анастасія БОГУЦЬКА

ВИДАЧА ОСОБИ (ЕКСТРАДИЦІЯ) В МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОМУ СПІВРОБІТНИЦТВІ ГЕНЕРАЛЬНОЇ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Резюме

На підставі аналізу міжнародних договорів України розглянуто повноваження Генеральної прокуратури України щодо надання міжнародної правової допомоги, підстави видачі особи, внесено пропозиції з удосконалення такої діяльності.

Анастасия БОГУЦКАЯ

ВИДАЧА ЛИЦА (ЭКСТРАДИЦИЯ) В МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОМ СОТРУДНИЧЕСТВЕ ГЕНЕРАЛЬНОЙ ПРОКУРАТУРЫ УКРАИНЫ

Резюме

На основании анализа международных договоров Украины рассмотрены полномочия Генеральной прокуратуры Украины по оказанию международной правовой помощи, основания выдачи лица, внесены предложения по совершенствованию такой деятельности.

Anastasiia BOGUTSKA

EXTRADITION OF A PERSON AS A DIRECTION OF PARTICIPATION GENERAL PROSECUTOR OF UKRAINE IN INTERNATIONAL LEGAL COOPERATION

Summary

Based on the analysis of international treaties of Ukraine the authority of the General Prosecutor's is considered about providing international legal assistance, extradition base, also the suggestions for improving such activities was made.